

ΓΝΩΣΤΑ ΚΑΙ ΑΓΝΩΣΤΑ

Γράφει ο Αντώνης Αμπατζής → ampandonis@gmail.com

ΠΡΟΣΦΥΓΙΑ - ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Βασικές έννοιες που συνήθως αγνοούμε

Απτός τις μέρες βλέπουμε τις ει-κόνες που μας έρχονται από την Ελλάδα σχετικά με τους εγκλωβισμένους πρόσφυγες στα σύνορα με τα Σκόπια καθώς επίσης και από τις διάφορες περιοχές στις οποίες έχουν εγκατασταθεί προσωρινά και μας κάνουν να νοιώθουμε ένα κόμπο στο λαιμό.

Και ενώ η πολιτισμένη Ευρώπη κλείνει τα μάτια της και τα σύνορά της αρχίζουμε να αντιλαμβανόμαστε ότι είμαστε μπροστά σε μιά ανθρωπιστική κρίση. Το επιχείρημα των υπόλοιπων ευρωπαίων είναι το εξής: πολλά από τα άτομα αυτά δεν είναι πρόσφυγες αλλά οικονομικοί μεταστάτες. Επίσης δεν είναι πολιτικά διωγμένοι εν αντιθέσει με του σύρους οι οποίοι προέρχονται από έναν εμφύλιο σπαράγμο. Όλα αυτά τα χρησιμοποιούν σαν επιχειρήματα οι εταίροι μας για να δικαιολογήσουν από την μεριά τους την στάση τους για αυτό το ζήτημα. Και για τον λόγο αυτό έχει ανοίξει ένα μεγάλο θέμα. Τί είναι μετανάστες; Τί είναι απόδημος και τί είναι διασπορά; Τί σημαίνει να είναι κανείς πρόσφυγας; «Μετανάστες», «Απόδημοι» και «Διασπορά». Ουσιαστικά πρόκειται για έννοιες-κλειδιά για την κατανόηση του μεταναστευτικού φαινομένου.

Οι παράγοντες που συντελούν στην διαμόρφωση του μεταναστευτικού φαινομένου είναι το ανθρώπινο δυναμικό (μετανάστες και απόδημοι) που μετακινείται και οι χώρες προελεύσεως και υποδοχής αλλά και οι διεθνείς οργανισμοί που οριοθετούν την μετακίνηση αυτή και την διαμόρφωση της Ελληνικής Διασποράς. Μετανάστες, λοιπόν, ονομάζονται αυτοί που πρόσφατα έχουν αναχωρήσει από τις χώρες προελεύσεως και έχουν μεγάλη πιθανότητα επιστροφής. Ο όρος υποδηλώνει πρώτη γενεά μετακινούμενου ανθρωπίνου δυναμικού. Απόδημοι θεωρούνται επίσης οι πρώτης γενιάς εγκατασταθέντες στην αλλοδαπή, αλλά επί μακρό χρονικό διάστημα και με περιορισμένες πιθανότητες παλιννοστήσεως. Απόδημοι λοιπόν θα μπορούσαν να θεωρηθούν οι παλαιοί μετανάστες. Και οι δύο κατηγορίες, καθώς και οι απόγονοί τους, που ονομάζονται κατά κανόνα ομογενείς, αποτελούν μέλη της διασποράς.

Διασπορά, ορίζεται ως «οποιαδήποτε εθνική συλλογικότητα που δεν έχει εθνική βάση μέσα μία δεδομένη οργανωμένη κοινωνία, αποτελεί δηλαδή μία σχετικά μικρή μειονότητα σε όλα τα τμήματά της. Για τον ορισμό της Διασποράς είναι ανάγκη να καθορίσουμε τα όρια αυτής της οργανωμένης κοινωνίας εντός της οποίας βρίσκεται αυτή η «εθνική συλλογικότητα» καθώς και αυτήν την ίδια την «εθνική συλλογικότητα» που αποτε-

Ελλάδα 1946 - Γευγελή 2016. Κάτω: Μωρό γεννιέται στην Ειδομένη

λεί μειονότητα. Αυτό το δεύτερο είναι οι ομάδες των Ελλήνων που ζουν έξω από τον Ελλαδικό χώρο, «στα ξένα». Γι' αυτό και ταυτίζεται τον όρο «διασπορά» με το όρο «ξενιτιά».

Ας πάρουμε για παράδειγμα τους Έλληνες.

Ποιοι όμως είναι αυτοί οι Έλληνες της Διασποράς; Όσοι κάτοικοι του Ελληνικού κράτους μετακινήθηκαν απλώς έξω από τα σύνορα; Μήπως όσοι από αυτούς είχαν την Ελληνική ιθαγένεια; Προφανώς όχι, διότι, για παράδειγμα, οι Έλληνες πολίτες που ανήκουν στην μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης και μετακινήθηκαν εκτός Ελλάδος δεν θεωρούν ότι ανήκουν στην Ελληνική διασπορά. Ομοίως και οι Εβραίοι της Ελλάδος που μετακινήθηκαν σε άλλες χώρες του κόσμου εκτός Ισραήλ και αισθάνονται μέλη της Εβραϊκής διασποράς και όχι της ελληνικής. Άρα στην Ελληνική διασπορά ανήκουν όσοι έχουν ελληνική συνείδηση. Όσοι αισθάνονται ότι ανήκουν στο Ελληνικό Έθνος. Όπως πολύ εύστοχα διετύπωσε ο Ελευθέριος Βενιζέλος στο συνέδριο της ειρήνης στις Βερσαλλίες: «Έλληνας είναι αυτός που θέλει να είναι Έλληνας, που νιώθει ότι είναι έλληνας και λέει ότι είναι Έλληνας». Το κριτήριο, λοιπόν, της εθνικότητας είναι η εθνική συνείδηση των μελών των διαφόρων εθνικών ή εθνοτικών μειονοτικών ομάδων. Στην ελληνική περίπτωση μιλάμε για εθνικές ομάδες διότι υπάρχει (τουλάχιστον) ένα οργανωμένο σε κράτος εθνικό κέντρο (υπάρχει ακόμη ένα κράτος - εθνικό κέντρο του Ελληνισμού, η Κύπρος). Εξειδικεύοντας το ορισμό θα μπορούσαμε να πούμε ότι Ελληνισμός της Διασποράς θεωρείται το σύνολο των ανθρώπων που αισθάνονται ότι είναι Έλληνες και διαμένουν εκτός της Ελλάδας και της Κύπρου περισσότερο από ένα έτος. Αυτοί, είτε μπορεί να αποδήμησαν από την Ελλάδα ή τον ευρύτερο χώρο της «καθ' ημάς Ανατολής», είτε αποτελούν ιστορική μειονότητα της «χώρας υποδοχής» και διατηρούν ισχυρούς δεσμούς με το εθνικό κέντρο. Στην έννοια της Ελληνικής Διασποράς συμπεριλαμβά-

της μεταναστεύσεως και της αποδημίας. Ως απλή μετανάστευση ορίζουμε την βραχυχρόνια (αλλά πάντως πέραν του ενός έτους) εγκατάσταση του μετανάστη στην χώρα υποδοχής με σκοπό την επίτευξη κάποιου συγκεκριμένου μεταναστευτικού στόχου, όπως λ.χ. η συγκέντρωση ενός χρηματικού κεφαλαίου για την έναρξη κάποιας εργασίας στην πατρίδα, ή την οικοδομή ιδιόκτητης κατοικίας, ή σε παλαιότερες εποχές την προικοδότηση των κοριτσιών. Μετά την επίτευξη του σκοπού αυτού ο μετανάστης επιστρέφει μόνιμως στην χώρα καταγωγής του. Κατά την διάρκεια της διαμονής του στην χώρα υποδοχής, ο μετανάστης δεν θεωρεί σημαντικό να αναπτύξει σχέσεις με την χώρα αυτή και να ενσωματωθεί στην κοινωνία της.

Η μορφή της αποδημίας είναι η μετανάστευση, αλλά επί μακρό χρονικό διάστημα και δίχως μεγάλη προοπτική επαναπατριsmού. Οι απόδημοι Έλληνες αναπτύσσουν δεσμούς κοινωνικούς και οικονομικούς με την χώρα υποδοχής, ενσωματώνονται στον κοινωνικό της ιστό, αλλά δεν αφομοιώνονται, διότι διατηρούν ισχυρούς δεσμούς με το εθνικό κέντρο.

Ενσωματωμένοι στην κοινωνία των χωρών υποδοχής παραμένουν συνήθως και οι απόγονοι των μεταναστών και των αποδήμων που επιλέγουν να παραμείνουν στην χώρα υποδοχής, δίχως να διακόπτουν τους δεσμούς τους με το εθνικό κέντρο. Δηλαδή, οι λεγόμενοι μετανάστες δεύτερης, τρίτης κ.λπ. γενεάς που διατηρούν ή και ανανεώνουν (με συχνές επισκέψεις στην Ελλάδα ή με την ενεργό συμμετοχή τους στις εκδηλώσεις της ομογενείας) τον σύνδεσμο με το εθνικό κέντρο. Αυτοί, καθώς και τα μέλη των ιστορικών μειονοτήτων του Ελληνισμού, συνιστούν την μορφή του Ελληνισμού της Διασποράς. Όσοι από αυτούς επιλέξουν την εξασθένηση των δεσμών με το εθνικό κέντρο, αυτοί αφομοιώνονται από τις χώρες υποδοχής και παύουν να αποτελούν μέλη της Ελληνικής Διασποράς. Επειδή αυτό είναι ένα θέμα που μας αφορά άμεσα θα συνεχιστεί και την επόμενη εβδομάδα για τα αίτια και τις επιδράσεις της μετανάστευσης.

νονται τόσο οι μετανάστες, όσο και οι απόδημοι και οι ομογενείς.

Χώρες προελεύσεως λοιπόν μπορούν να είναι τα κράτη της Ελλάδος και της Κύπρου (τα εθνικά κέντρα) ή και ο ευρύτερος χώρος της «καθ' ημάς Ανατολής» ή ακόμη και άλλα κράτη στα οποία είχαν εγκατασταθεί Έλληνες απόδημοι πρωτίτερα. Χώρες «υποδοχής» ονομάζονται όλα τα άλλα κράτη εκτός της Ελλάδος και της Κύπρου, αν και ορισμένα από αυτά λέγονται έτσι καταχρηστικά (όπως λ.χ. η Αλβανία και Τουρκία) διότι οι Έλληνες που βρίσκονται εκεί δεν μετακινήθηκαν προς αυτές τις χώρες αλλά παρέμειναν στις πατρογονικές τους εστίες που όμως για ιστορικούς λόγους βρέθηκαν εκτός των συνόρων του Ελληνικού Κράτους. Τον τελευταίο καιρό οι Έλληνες των άλλων -εκτός της Ελλάδος και της Κύπρου- κρατών της Ευρωπαϊκής Ενώσεως τείνουν να μη θεωρούνται Έλληνες της Διασποράς καθώς δεν θεωρούνται ξένοι, αλλά ισότιμοι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

Οι μορφές με τις οποίες εμφανίζεται το μεταναστευτικό φαινόμενο είναι αυτές

Ελλάδα 1949 - Σκόπια 2016